

A JUBILEUMI ÉV ÉRTÉKELÉSE A REFORMÁCIÓ EMLÉKBIZOTTSÁG SZEMSZÖGÉBŐL

Interjú Hafenscher Károly miniszteri biztossal

S. SZABÓ PÉTER

Tisztelt Miniszteri Biztos Úr! A reformáció kezdete 500 éves évfordulója alkalmából hirdetett jubileumi év elmúltával felmerül az igény, hogy valamiképp összegezni kellene a tapasztalatokat. Ezért fordulunk Önhöz, aki az indulástól kezdve irányítja, szervezi, érzékeli és értékeli ezt a folyamatot.

Először azt kérdezném, hogy milyen alapvető célkitűzések jegyében indult a jubileumi év szervezése, és hogy azok az alapvető ösztönzők, impulzusok, melyeket a REB megfogalmazott, mennyire bizonyultak hatékonyaknak?

Már jó tíz évvel korábban Európa szerte, s így hazánkban is, elkezdtek készülni a jeles évfordulóra. Az egyes egyházak – először az evangélikus, azt követően a református, majd a kisebb protestáns felekezetek – tervekét szőtték a jubileummal kapcsolatban. Az előkészületek jele volt például a *tematikus évek* sorozat, amelyben a reformációhoz kapcsolódó témákat dolgozták fel: reformáció és politika, reformáció és szabadság, reformáció és kultúra, reformáció és nők, reformáció és ünnep, stb. Áttörést jelentett, amikor a két nagyobb protestáns egyház vezetői, Bölskei Gusztáv és Gáncs Péter püspökök indítványozó levele nyomán Magyarország Kormánya úgy döntött, hogy létrehozza a Reformáció Emlékbizottságot, melyben vezető államférfiak, és az egyház élén munkálkodó püspökök, felügyelők, főgondnokok is munkálkodtak. Külön hangsúlyt kapott, hogy képviseltette magát a Magyar Tudományos Akadémia és a három, reformációhoz kötődő ország nagykövete mellett a Magyar Katolikus Püspökkari Konferencia – méghozzá megyéspüspöki, érseki szinten.

A Bizottság önmaga számára kitűzött célként nevezte meg a reformáció eseményéről és folyamatáról való méltó megemlékezést, a reformáció értékeinek egyházon kívüli, a széles társadalom számára történő bemutatását, a reformáció szellemében való új értékek teremtését, s mindezekben az európai és magyar identitás megerősítését.

Az adott impulzusok és célkitűzések megvalósulni látszanak, bár az értékeléshez még hónapok, évek rálátása szükséges. Ami egyértelmű visszajelzés mind kormányzati, mind társadalmi, mind pedig egyházi részről, hogy megmozgatta az embereket és közösségeket, széles körben témává lett a reformáció és születtek

olyan új értékek, amelyek az utókor számára maradandóan jelzik az 500 éves évforduló megünneplésének méltó voltát.

A magyar reformáció története különösen is gazdag. Ezt a kincset – a történelem tanítómesterétől fogadva – szeretete volna a Bizottság a jövőépítés szolgálatába állítani. Hisszük nem eredménytelenül.

Milyen területekre terjedt ki az inspirációs szándék, milyen pályázatokat hirdettek, és ezek milyen eredményeket hoztak?

Amiképpen a reformáció az egyéni és közösségi élet szinte minden területén változást hozott, úgy a megemlékezés és az ünneplés is megkísérelte az élet számos területét érinteni. Mindenekelőtt szerettük volna inspirálni a helyi közösségeket, hogy a saját hagyományaiknak és társadalmi beágyazottságuknak megfelelően találják meg azt a kifejezési módot és ünneplési formát, amivel saját magukat éppen úgy erősítik, mint ahogy megszólíthatják a kívülállókat. Helytől, tradíciótól, korosztálytól, érdeklődéstől, beállítottságtól függően sokféleképpen reagáltak a jubileum kihívásaira. Volt, aki a reformáció hitújítási oldalát hangsúlyozta, mások a kulturális értékeket és lehetőségeket, ismét mások a reformáció társadalmi hatását emelték ki és mutatták be. Megmozdult a művészvilág is, hogy a festészet, a fotó, a szobrászat, a tánc, a zene sok-sok eszközével hitvalló módon fejezzék ki a reformációhoz való kötődésüket. Az egyháztörténeti érdeklődésűek komoly kutatásokat végeztek, hiszen ötszáz év adathalmaza mögött oly sok emberi sors, közösségi esemény, egy-egy nép története állt. S ezeket megismerve mi magyarok különösen is rácsodálkozhatunk a reformáció-átszötte történelmünkre. Akiket a társadalom, a közélet folyamatai, a gazdaság változásai érdekelnek, azok a területen végeztek hatásvizsgálatot, és tárták fel a jelen kihívásaiból adódó jövőformáló lehetőségeket. A sor még itt folytatható. A reformáció-emlékév sokszínű gazdagságát ez adta.

Ennek megfelelően a pályázati kiírások is sokszínűek voltak. A tudományos élet résztvevőit kutatás, konferencia-rendezés, könyvkiadás vagy előadás támogatás kategóriákban pályáztattuk. Számos mű született – köztük több száz tanulmány, könyv és egyéb kiadvány. Nagy sikerrel zajlottak a művészeti pályázatok, ezek eredménye az élő népművészet és a művészi fotó kategóriában volt a leglátványosabb. Izgalmasnak ígérkezett, és igen elgondolkodtató volt a fiataloknak kiírt pályázatok sora, akár a mobil-telefonos filmkészítésről, akár az irodalmi alkotásokról volt szó. Természetesen a legnagyobb érdeklődés a programpályázatok iránt volt. Ezek az előkészítő időszakban és a jubileumon fél évenként kerültek kiírásra. Lelkes ötletgazdák, elkötelezett civilcsoportok, egyházközségek, nagyobb szervezetek egyaránt pályáztak. Találkozók, rendezvények, kirándulások, tanulmányi és közösségépítő utak, hangversenyek és színi előadások sora született meg a programpályázatok nyomán.

Milyen köztéri vagy építészeti alkotások őrzik a jubileumi év emlékét?

A Bizottság elvi döntése volt – s nem csak a korlátozott, protestáns puritánsággal tervezett anyagi keretek miatt –, hogy elsősorban nem épületekbe vagy tárgyakba, hanem emberekbe „investálunk”. Ezért nem beruházásokat támogatott, nem építkezéseket finanszírozott, nem a látványra törekedett. Ahol ilyen történt, ott a programokért tette. A magyar állam az épületberuházásokra és renoválásokra más keretből biztosított jelentős forrást a reformáció emlékévében.

Jelet azonban adni és hagyni akart a Bizottság. Ezek közül három jól illusztrálja a számos ilyen jellegű projekt szándékát. A budapesti Kálvin téren helyezték el a Hetedik Műterem Kft. vezetőinek Szabó Leventének és Polgárdi Ákosnak azóta számos díjat nyert alkotását. Ez a köztéri installáció 95 olyan térkövet jelent, amelyek mindegyikén egy-egy reformátori és egy-egy magyar irodalmi idézet található. Az alkotás azóta igen nagy népszerűségnek örvend. Lábunk előtt a reformáció üzenete – a mindennapokban.

A Budai Várban a Bécsikapu mellett, Murad Pasa bástyájánál látható a *Reformáció emlékforrás* – Kovács Miklós alkotása. Az egyszerű, puritán szimbólum, a kőből megformált kehely, a reformáció öt alapelvét (a „sola”-kat) ábrázolja és a hitújulás alapvető irányára mutat: vissza a forráshoz. A megújuláshoz re-formációra van szükség. Rimaszombaton a hitükért gályarabságra ítélt negyven prédikátor emlékművét támogatta a Reformáció Emlékbizottság. A hullámokból kiemelkedő mentő és megtartó isteni kéz a reménység, a megmaradás jelképe.

Születtek-e más új, értékes művészeti alkotások?

A már említett szobrok és köztéri művészeti alkotások, illetve az élő népművészet ünnepre készült művek mellett ki kell emelni a fotó-, film-, és zeneművészet 2017 kapcsán létrejött értékeit. A két fotópályázat eredményeiből Eifert János fotóművész szerkesztett nagyszerű kiállítást, amely a tervezett két helyen kívül további tizenkilenc helyen került megrendezésre. Elkészült – filmes támogatást nem kapva, a Bizottság saját erőforrásából – Pozsgai Zsolt *Megszállottak* című drámájának televíziós filmváltozata, amely Kálvin és Loyolai Szent Ignác képzelt találkozását és hitvitáját jeleníti meg aktuális és egyetemes üzenettel. Jeney Zoltán reformáció emlékünnepeére írt *Aus tiefer Not* kantáta-bemutatója sokak szerint zenetörténeti esemény volt.

Mennyire voltak hatékonyak a pályázatok a könyvkiadás terén?

A jubileum könyvkiadói mérlege igen nagy gazdagságot mutatott. Helytörténeti és regionális történelem-feldolgozások sokasága született, megjelent a *Reformáció kincsei* című háromkötetes enciklopédia, a *Protestáns hősök* népszerű életrajzkötet három kötete pedig 150 jelentős személyiség pályafutását mutatta be. Tudományos kötetek sora látott napvilágot, köztük olyan konferencia-kötetek, mint a Vallások

együtteléséről szóló konferencia anyaga. Egyedül a Magyar Nemzeti Levéltár közel negyedszáz kötetet jelentetett meg kutatásai nyomán. Külön megemlítendő két faximile kiadás: Sylvester János Újtestamentuma és Szenci Molnár Albert zsolttáros könyve (Psalterium Ungaricum) és kiskátéja. Számos kötet hozott a tudományos munkák mellett népszerű reformációtörténeti anyagot. Az ünnepi kiadványok száma nem ismeretes, a Reformáció Emlékbizottság közel háromszáz kötet megjelenését támogatta.

Milyen kiemelkedő események, rendezvények említhetők?

Itt is csak a teljesség igénye nélkül jelezhetjük a legfontosabbakat. Természetesen a két kiemelkedő esemény az emlékév nyitóprogramja és a központi rendezvény volt. Az elsőnek a Müpa adott otthont, a másodikat pedig a Papp László Budapest Sportaréna fogadta be. A nyitórendezvényen Kövér László a Magyar Országgyűlés Elnöke és Balog Zoltán emberi erőforrás miniszter szolt az emlékév jelentőségéről. Az est programja arról tanúskodott, hogy egy asztal körül ülünk. Több kulturális műfaj segítségével élhették át a megnyitó ünnep résztvevői az összetartozást, a közös gyökereket és az összekötő küldetést. A központi rendezvény programja – istentisztelettel, közéleti vezetők beszédeivel, neves előadóművészek szavalatával, zenéjével és más produkcióival – felemelő élményt adott, áttekintve a reformáció kincsestárának gazdagságát. S mivel a Magyar Televízió egyenes adásban közvetítette, sokan kapcsolódhattak be az ünneplők „virtuális közösségébe” szerte a világon.

Páratlan élmény volt a reformáció zenéjét népszerűsítő lipcsei Tamás templom kórusának magyarországi turnéja, a templomi és a Müpában rendezett koncertek éppen úgy, mint a Bach korabeli liturgikus istentisztelet mai bemutatása – német-magyar nyelven.

A Kárpát-medence szerte megrendezett több száz kiállítás közül kiemelkedett a Magyar Nemzeti Múzeumban rendezett *Igeidők* kiállítás, és a *Menő reformáció* című országjáró buszos vándorkiállítás. A Wittenbergi Magyar Napok, szélesre tárva a kaput a reformáció bölcsőjénél, Európa számára kívánta megmutatni a magyar reformáció értékeit. A Magyar Országgyűlés felsőházi termében lezajlott ünnepi emlékülés a reformáció irodalmi, politikai és közéleti vonatkozásait dolgozta fel – személyes hangú vallomásokkal kiegészítve. Határon túli magyarságunk számos ünnepe mellett (Partium, Kárpátalja, Felvidék, Délvidék) a legnagyobb rendezvény Kolozsváron zajlott, amelyen Magyarország miniszterelnöke, és számos egyházi és közéleti vezető szólalt fel – az 500 protestáns lelkész és hatalmas gyülekezet körében.

A nagy sikerre való tekintettel nem lehet nem megemlíteni a *Zenei Hitvallások* hangversenysorozatát. Három ilyen került megrendezésre: Bach H-moll miséje, egy zsolttáros összeállítás és egy kamarazenei hangverseny sorozat – több mint ötven koncerttel az egész Kárpát-medencében.

Mivel a fiatalság a Reformáció Emlékbizottság munkájának kiemelt célcsoportja volt, számos rendezvény kötődött ehhez a korosztályhoz. Kiemelendő a „Re-formáció” komplex műveltségi verseny, amely több mint másfélezer diákot mozgató meg. A televízió kulturális csatornája által közvetített döntő pedig sokak számára megmutatta, milyen sokat mondhat a reformáció üzenete a jövő nemzedék számára. Imponáló felkészültségük, fiatalos lendületük jó reménységet sugárzott sokak számára.

Jellemezhető-e számszerű (összezszerű) adatokkal a jubileumi év ösztönzői, támogatói szándékai?

A Reformáció Emlékbizottság tudatosan a protestáns mértéktartást és visszafogottságot választotta. Még az ellenzéki sajtó is megjegyezte, hogy a legtakarékosabb emlékévi volt a reformáció jubileuma. A számok önmagukért beszélnek, s nyilvánosak, hiszen Magyarország költségvetése is nyilvánvaló és az ezzel kapcsolatos kormánydöntések is a Magyar Közlöny hasábjain publikusak voltak. A négy évre összesen 2,5 milliárd forint állt rendelkezésre – s ez nem csupán az anyaországra, hanem a Kárpát-medencében élő teljes magyarságra, sőt a tengeren túli szórványra szánt összeg volt. Ebből gazdálkodott a Reformáció Emlékbizottság. Ha számba veszik az érdeklődők, hogy ebből több mint 1800 program és projekt valósult meg, akkor valós az állítás az anyagiak visszafogott kezeléséről. Természetesen a támogatások az igények szerint igen eltérők voltak: a százezer forintos támogatástól a százharminchat milliósig bezárólag.

Érkeztek-e visszajelzések a REB kezdeményezéseinek fogadtatásáról?

Igen sok pozitív visszajelzésben volt része a Bizottságnak. A sokféle pályázat, tudatosan mérlegelt és a Bizottság szándékát figyelembe vevő egyedi támogatások, a központi projektek és az egyes helyi közösségek örömmel vették, hogy túl a saját anyagi és humán kereteiken segítséget kaptak a méltó megemlékezéshez. Igen sok köszönet érkezett a központi programjainkkal, illetve az országjáró (színház, fotókiállítás s buszos kiállítás) rendezvényeinkkel kapcsolatban. A pozitív visszajelzések lényegük szerint legtöbb esetben oda csúcsosodtak ki, hogy nem gondolták volna a reformáció ilyen hihetetlen gazdagságát. Ahol kritikai megjegyzések voltak, ott inkább a mennyiségi kérdések kerültek elő: van-e lehetőség még több rendezvényre, támogatásra, projektre.

Mi az, amit az érintettek túl még elmondana a jubileumi év tapasztalatainak összegzéseként?

Magyarország miniszterelnöke a Reformáció Emlékbizottság alakuló ülésén, 2014 januárjában arról beszélt, hogy az ember, az ország és Európa megújulásához nem elég jó gazdasági döntéseket hozni. Lelki, szellemi megújulásra van szükség.

Nem gondolom, hogy akár a Bizottság, akár a munkatársai képesek lettek volna ilyen nagy feladatot ellátni, a lelki-szellemi megújulást bármilyen szinten véghezvinni. Az emlékév elkötelezett döntéshozóinak, munkásainak és segítőkinek szerepe abban állt, hogy minden külső keretet, szellemi és lelki muníciót megadjanak a megújuláshoz. Témává lett a reformáció a társadalom széles rétegeiben. A tudatos ökumenikus szervezés lehetővé tette, hogy a reformáció évfordulója egyházi közegekben sem csupán protestáns belügy legyen. „A megújulás lendülete” – szlogennel végeztük a megújulás mederkészítő munkáját. Reménységünk szerint – de ezt csak a történelem igazolhatja – munkánk, Pál apostol szavait kölcsönözve, nem volt hiábavaló az Úrban.

A Ref 500+ már zajlik, van folytatás. S a kérdés megmarad: a reformáció örökségét és a mai hozzátett értékeket fel tudjuk-e használni – a megújulás lendületével – a jövő számára. Rajtunk áll.